

***Dzieje Kocka od czasów najdawniejszych do najnowszych*, red. Dariusz Magier, Muzeum Historii Kocka, Kock 2017, ss. 491**

W ostatnich dekadach obserwujemy niezwykle pozytywne zjawisko wzrostu liczby monografii miast Lubelszczyzny. Owo zainteresowanie wywołane jest potrzebą weryfikacji dotychczasowego stanu badań, tj. dorobku naukowego, w tym już opublikowanych opracowań. Ponadto celem powyższych działań jest często chęć poznania nowych, nieznanych faktów oraz poszerzenia aktualnego stanu wiedzy o dodatkowe zagadnienia – swoiste zaktualizowanie wyników badań nad dziejami regionu celem ich opublikowania. Nie inaczej jest w przypadku nowo powstałej monografii miasta Kock oraz okolic. Ostatnia większa publikacja dotycząca regionu pt.: *Dzieje Kocka do roku 1939*, autorstwa Henryka Mierzwińskiego, ukazała się stosunkowo dawno, bo w 1990 r. i już samym tytułem wskazuje na potrzebę pogłębienia oraz uaktualnienia stanu badań nad historią regionu. Owocem takich starań jest monografia pt.: *Dzieje Kocka od czasów najdawniejszych do najnowszych* pod redakcją Dariusza Magiera, wydana przez Dom Kultury im. Księżnej Anny z Sapiehów Jabłonowskiej w Kocku w 2017 r. Okazją do powstania publikacji był jubileusz sześćsetlecia lokacji miasta. Podstawę źródłową monografii tworzą materiały archiwalne, pochodzące z Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowego w Lublinie, Archiwum Państwowego w Lublinie Oddział w Radzynie Podlaskim, Archiwum Państwowego w Siedlcach, Archiwum Archidiecezjalnego w Lublinie, Archiwum Diecezjalnego w Płocku, Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie, Muzeum Historii Ruchu Ludowego, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Żydowskiego Instytutu Historycznego, Archiwum Banku Spółdzielczego w Kocku, Archiwum Domu Kultury w Kocku, Archiwum Urzędu Miejskiego w Kocku, Archiwum Szkoły Podstawowej w Kocku. Obszerna jest także liczba źródeł drukowanych bibliografii, która wynosi blisko 340 pozycji. Już sama baza źródłowa wskazuje na profesjonalizm oraz pełne zaangażowanie współautorów oraz wydawcy w rzetelne odzwierciedlenie historii regionu. Kwerenda o niezwykle szerokim zakresie dostarczyła znacznej ilości informacji, niezbędnych do powstania niniejszej monografii. Konstrukcja pracy oparta jest na typowym układzie monografii miejskich – przejrzyste, w oparciu o chronologię dziejów.

Książka podzielona jest na 11 rozdziałów poprzedzonych wstępem. Zakres chronologiczny obejmuje okres od pradziejów oraz lokacji miasta, aż po czasy współczesne. Każdy z rozdziałów przedstawia poszczególne epoki historii dziejów Polski, przybliżając panujące stosunki religijne oraz polityczne, jak również sytuację gospodarczą oraz życie kulturalne. Maria Starnawska – autorka pierwszego rozdziału *Dzieje Kocka w średniowieczu* – omawia czasy najdawniejsze po rok 1512, wieńczący okres rządania biskupów płockich dobrami kockimi. Autorka wskazuje na niezwykle istotny wkład właścicieli dóbr w ich rozwój w okresie powstawania państwa polskiego (X–XI w.). Przybliży okoliczności lokacji miasta w 1417 r., administrowanego przez biskupa płockiego Jakuba z Korzkwi Syrokomli z odległego Płocka oraz związane z tym trudności. Wymienione niedogodności skutkowały późniejszą zamianą (1512 r.) Kocka na bliżej położony Raciąż. Konieczne zmiany podziału wpływów dokonały się pomiędzy biskupami płockimi a kapitułą pod przewodnictwem króla Zygmunta Starego. Autorka wskazuje ów fakt jako rozpoczynający epokę nowożytną dziejów miasta. Henryk Seroka, autor rozdziału *Pieczęć i herb miasta*, w swoich rozważaniach analizuje pieczęć właścicieli miasta, rodu Firlejów (od 1522 r.). We wnikliwie przedstawionym wizerunku pieczęci z XVI w. badacz dopatruje się podwalin obecnego herbu Kocka (mowa o wizerunku pieczęci miasta ogłoszonym przez Wiktora Wittynga w wydawnictwie *Pieczęcie miast dawnej Polski* w 1914 r.). Kolejny rozdział książki – *Dzieje Kocka w epoce nowożytnej* Doroty Weredy – opisuje proces rozwoju miasta w epoce nowożytnej pod rządami rodu Firlejów, w czasach jego największego rozkwitu, powstanie rezydencji obronnej, rozwój kalwinizmu, ale również kres panowania właścicieli, ściśle związany z najazdem kozackim w 1648 r. Autorka przedstawia wkład księżnej Anny z Sapiehów Jabłonowskiej w odrodzenie miasta w okresie II połowy XVIII w., kiedy to Kock otrzymał nowy rynek oraz powstał układ ulic, który zachował się do dnia dzisiejszego. W rozdziale *Kock od końca I Rzeczypospolitej do powstania listopadowego (1795–1831)* autorstwa Artura Rogalskiego opisane zostały kwestie rozwoju oraz funkcjonowania miasta we własności kolejnych właścicieli, tj. rodzin Jabłonowskich, Meissnerów oraz d’Austett, skutkujące zadłużeniem miasta. Autor dostrzega niedostateczne zbadanie lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego, który nie został wyczerpująco omówiony w publikacji autorstwa H. Mierzwińskiego. Jako przedmiot swoich dociekań badacz jednoznacznie wskazał bazę źródłową w postaci aktów notarialnych oraz ksiąg hipotecznych. Przeprowadził analizę wybranych aktów notarialnych oraz porównał poziom rozwoju gospodarki miasta. W rezultacie dostrzegł wzrost liczby ludności na tle sąsiednich ośrodków.

W dalszej części autor przybliży wydarzenia powstania listopadowego (1831 r.) oraz kwestie związane ze stacjonującym w mieście sztabem 2 Brygady Artylerii Pieszej oraz 3 kompanii artylerii pieszej. Kolejny rozdział monografii, *Kock w latach 1831–1918* autorstwa Joanny Kowalik-Bylickiej, przybliży konsekwencje powstania listopadowego, którymi były spadek liczby ludności miasta wywołany walkami oraz epidemiami cholery i tyfusu. Autorka wskazuje na zmiany przynależności administracyjnej miasta oraz związane z tym skutki. Poruszone zostały kwestie zniszczeń budynków oraz upraw na polach, będące pokłosiem walk powstańczych. W dalszej części autorka wnikliwie przedstawia strukturę architektoniczną miasta przed oraz po powstaniu styczniowym (1863 r.). Ponadto wymienia przykłady działalności gospodarczych prowadzonych w mieście (handel, wytwórstwo) oraz kwestie dotyczące ludności pochodzenia żydowskiego. Rozdział szósty, *Kock w okresie międzywojennym (1918–1939)* autorstwa Jacka Pożarowszczyka, poświęcony został wydarzeniom okresu międzywojennego, w którym przedstawiono wydarzenia związane z wyzwoleniem miasta z rąk sowieckich w sierpniu 1920 r. Badacz porusza aspekty łączące się z przeprowadzonymi wyborami samorządowymi w Kocku. W dalszej części rozdziału przedstawia zmiany architektoniczne miasta, w tym inwestycje miejskie. W rozdziale kolejnym, *Kock w czasie okupacji niemieckiej 1939–1944* Damiana Sitkiewicza, przybliżono treści związane z bombardowaniem miasta, bitwą pod Kockiem, zagładą ludności żydowskiej, mordem na mieszkańcach Talczyzna (26 IX 1942 r.), sprawami funkcjonującego ruchu oporu (SZP, ZWZ-AK), tajnego nauczania oraz wyzwolenie Kocka spod okupacji 22 VII 1944 r. Rozdział ósmy, zatytułowany *Kock i okolice w okresie powstania antykomunistycznego 1944–1947* Krystiana Pielacha, opisuje realizowany na Lubelszczyźnie plan akcji „Burza”, wyzwolenie Kocka oraz przejęcie władzy przez przedstawicieli Delegatury Rządu na Kraj. Autor zgłębia zagadnienia dotyczące struktury podziemia, konspiracji, sfalszowanych wyborów i przeprowadzonego referendum oraz finalnego ujawnienia podziemia. W rozdziale autorstwa Dariusza Magiera, *Kock w latach stalinizmu*, przedstawiono aktualną dla okresu strukturę władz partyjnych, funkcjonujące w mieście instytucje oraz ośrodki rzemieślniczo-przemysłowe. Badacz porusza problematykę ośrodków edukacji w mieście (szkół, bibliotek). Nie został pominięty wątek kolektywizacji wsi (lato 1948 r.) oraz okoliczności wprowadzonych przemian spółdzielczych. Rozdział przedostatni, *Kock w okresie PRL*, którego autorem jest Mirosław Szumiło, porusza zagadnienia związane z przemysłem, rolnictwem, prowadzoną działalnością usługową, jak również udogodnieniami dla miasta i mieszkańców (linia wysokiego napięcia doprowadzona w 1956 r.).

W dalszym ciągu rozważań autor odnosi się do spraw oświaty, funkcjonowania Ochotniczej Straży Pożarnej, kina „Światowid”. Współautor książki nie pominął spraw związanych z formami samorządowości miasta, przybliżając wybory oraz personalia członków Miejskiej Rady Narodowej, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej oraz Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Kocku. W ostatnim rozdziale monografii, *Kock na przełomie XX i XXI wieku*, Marcin Ślusarek przedmiotem swoich badań uczynił okres transformacji ustrojowej (1990–2017). Autor przybliżył realia tworzenia się kolejnych samorządów gminy Kock oraz ich obsadę i relacje personalne między radnymi. Dalej opisuje sytuację gospodarczą, próby ratowania miejscowego przemysłu, problem oraz metody walki z bezrobociem, następnie funkcjonujące ośrodki, dające pracę mieszkańcom Kocka oraz inwestycje samorządowe. Rozdział wieńczący książkę przedstawia ponadto rozwój szkolnictwa w gminie, rozwój kultury, sprawy Kościoła, sportu (Klub Sportowy Polesie, Koło Wędkarskie „Leszcz”).

Na końcowy rezultat, jakim jest monografia *Dzieje Kocka od czasów najdawniejszych do najnowszych*, powstała pod redakcją Dariusza Magiera, wpływ miało kilka bardzo istotnych czynników. Publikacja powstała dzięki pracy wybitnych specjalistów historyków i archiwistów ze znacznym dorobkiem naukowym, z Dariuszem Magierem jako redaktorem (będącym współautorem publikacji). Kolejną zaletą opracowania, wskazującą na warsztat autorski, jest bez wątpienia niezwykle obszerna bibliografia, na którą składają się źródła archiwalne i drukowane, w tym artykuły prasowe oraz opracowania. Układ treści uporządkowano w rzeczowy, logiczny sposób, opierając się na chronologii dziejów. Zestawienia tabelaryczne, fotografie, reprodukcje materiałów archiwalnych, czasopism oraz fotografii z epok wzbogacają prezentowane przez kolegium treści. Powstałe dzieło nie tylko przedstawia wiele nowych zagadnień związanych z regionem i jego historią (w odniesieniu do poprzedniej monografii miasta Kocka), lecz także ukazuje znacznie pogłębiony stan badań w oparciu o materiały archiwalne. Niniejsza monografia bez wątpienia stanowi pozycję, która powinna trafić na półki bibliotek akademickich, jak również biblioteczek miłośników regionu.

Maciej Bosko